

Skjemainformasjon

Skjema	Norges dokumentarv - nominasjonsskjema
Referanse	1004109
Innsendt	20.06.2014 15:32:22

Sammendrag

Sammendrag

Tittel på dokument(er)/arkiv(er) som nomineres

Arkivene etter Bergen havnevesen 1735-2012

Sammendrag (maks 3000 tegn)

Norge har en lang historie som sjøfartsnasjon. Møtestedet mellom sjø og land er havnen, og fremveksten av organiserte havner har vært avgjørende for landets utvikling. Dokumentasjon av disse funksjonene har absolutt sin plass i Norges dokumentarv. Bergen havn vil i kraft av sin posisjon og historie kunne representere denne sektorens betydning på en god måte.

Bergen Byarkiv nominerer arkivene etter Bergen havnevesen 1735 til 2012 som representant for kommunale og interkommunale arkiver som belyser virksomheten etter lokale og regionale havnemyndigheter.

Etter kongelig forordning av 16. september 1735 ble Bergen havnekommissjon etablert 2. november samme år. Etter hvert ble termene endret til havnestyre og havnekontor, disse ble stadig tillagt nye oppgaver og havneområdet ble stadig utvidet. Nye enheter som utdypningskommissjon, havneingeniør, havnekassee, minelos, havneradio, sjøflyhavn, havnefyr og Bergen og Omland Havnevesen (BOH) kom til. I nominasjonen benyttes Bergen havnevesen som en samlebetegnelse for disse arkivskaperne og arkivene.

Bergen var en ledende internasjonal handels- og sjøfartsby og Norges største og viktigste havneby fra middelalderen og fram til vår tid. I dag administrerer BOH fortsatt et av de største havneområdene i Europa målt etter godsmengde. Bergen havn har en stor historisk verdi, f.eks. i forhold til Hansatiden og Nordlandshandelen, og utgjør en vesentlig del av Bergen, Vestlandets og nasjonens identitet.

Arkivene forteller om Norge som sjøfartsnasjon der havnen i Bergen var knutepunkt nasjonalt og internasjonalt i en tid da det norske samfunnet gjennomgikk store endringer. Videre beretter arkivene om handel, samferdsel og teknologisk utvikling, om demografi og turisme. Vi kan følge virkningene av konjunktursvingninger, krigshandlinger og ufredstider samt politisk styring av havnevesenets virke. Arkivene forteller også om samarbeid mellom de lokale havnemyndighetene, med offentlige myndigheter på alle nivå, samt med private aktører og andre kommuner.

Arkivene er et vitnesbyrd om hvordan en havn har vært driftet opp igjennom årene og hvilke oppgaver og utfordringer et havnevesen har hatt. Her finnes dokumentasjon på opphørt aktivitet, nedlagte virksomheter, og på teknologi, arbeidsmetoder, bygg og anlegg som er borte og til dels er ukjent for folk flest i dag.

Havnevesenets arkiver er omfattende og tilnærmet helhetlige og komplette med få lakuner, helt fra oppstart og frem til i dag. Dette, sett i sammenheng med havnens betydning både i fortid og nåtid, bidrar til at arkivene kan stå som representant for arkiver som kan nyttes komparativt for å belyse Norsk kyst- og havnehistorie. I tillegg forteller arkivene om nedlagte og glemte fenomener og innretninger som er helt spesielle for Bergen. Arkivene er således en viktig kilde for både lokal, regional og nasjonal historie, og kan vitne om havnevesenets brede virkeområde generelt i Norge.

Opplysninger om søker

Opplysninger om søker

Navn på søker	Bergen Byarkiv, Bergen kommune.
Søkers tilknytning til den nominerte dokumentarven	Bergen Byarkiv, Bergen kommune.

Kontaktperson(er)

Navn	Ragnhild Botheim
Stilling	Avdelingsleder Formidling og publikumsbetjening, Bergen Byarkiv
E-postadresse	ragnhild.botheim@bergen.kommune.no
Telefonnummer	48 279 319
Navn	Ine Merete Baadsvik
Stilling	Spesialkonsulent, Bergen Byarkiv
E-postadresse	ine.merete.baadsvik@bergen.kommune.no
Telefonnummer	55 56 63 93

Fullmaktserklæring

Jeg bekrefter at jeg har fullmakt til å nominere dokumentarven som beskrives i dette nominasjonsskjemaet til Norges dokumentarv

Navn	Ragnhild Botheim
Stilling	Avdelingsleder Formidling og publikumsbetjening, Bergen Byarkiv
Institusjon	Bergen Byarkiv

Identifikasjon og beskrivelse

Identifikasjon og beskrivelse av dokumentarven

Nøyaktig tittel på dokumentarven, omfang, datering (ytterår) og navn på institusjon/organisasjon som skal stå på et eventuelt diplom

Identifikasjon og beskrivelse av dokumentarven

De nominerte arkivene etter havnevesenet i Bergen strekker seg fra opprettelsen av Bergen havnekommissjon i 1735 og fram til 2012. Dette er et omfattende materiale som forteller om drift og bruk av havnen, samt om utviklingen av havnen, byen, omlandet og hele nasjonen. Her finnes dokumentasjon på havnevesenets oppgaver og virkeområder som har vært i stadig endring.

Arkivene inneholder møtebøker fra 1735 til 2009, kopibøker fra 1769 til 2002, ulike postjournaler fra 1821 til rundt 2000, samt sakarkiv fra 1775 til 2005. Seriene inneholder noen få lakuner, men ellers gir disse sentrale kildene til havnevesenets administrasjon omfattende dokumentasjon til i Norges eldre tid største havn.

Utdypningskommisjonen/muddervesenet av 1754 skulle sørge for oppmudring for å holde havnen farbar. Mudderpengene finansierte arbeidet. I Bergen skulle et eventuelt overskudd gå til fattigvesenet og til byens sykehus. Det var bare i Bergen at en lot sosiale institusjoner nyte godt av ordningen. Arkivene inneholder materiale angående muddervesenet fra 1754 til 1968.

Flere tjenester var avgiftsbelagt, og vi finner dokumentasjon på kaiavgift, bøyeavgift, molopenger m.fl. Arkivene inneholder ellers et rikholdig regnskapsmateriale fra 1754 til 2003. Vi kan følge økonomiske konjunkturer, prisutvikling på ulike varer og tjenester, inntektsgrunnlag m.m.

En av havnevesenets hovedoppgaver var å planlegge, bygge og vedlikeholde ulike kaianlegg og bygninger. Arkivene inneholder et omfattende sakarkiv vedrørende egne og private aktørers byggeprosjekter og eiendomsforvaltning fra 1853 til 2002.

En viktig oppgave er kontroll av trafikken i havnen, og i arkivene finnes et stort antall registreringsprotokoller som fartøysrapporter, skipsanløpsprotokoller, posisjonslister, meldeprotokoller, skipslister, dagbøker for skip ankommet i konvoi under 1. verdenskrig, vaktjournaler for minelosen under 2. verdenskrig, losprotokoller, cruiseanløpsregistreringer m.m. Materialet, fra 1873 til 2010, gjør det mulig å følge all nasjonal og internasjonal trafikk over Bergen havn i en lang og omskiftelig periode.

Andre kilder som kan nevnes er værobservasjoner fra 1873 og fremover, kreaturprotokoller ballastvaktjournaler og karantenebøker. I tillegg finnes rikholdige opplysninger om andre aktiviteter og tjenester samt vakt- og tilsynsoppgaver. Dette kan være arbeid med bøyer og moringer, sleping, kjøring, vann- og strømlevering, lasting og lossing, kranutleie, broåpning, oljevern m.m. Flere av disse kildene forteller om aktivitet og virke som for lengst er opphørt, og som til dels er ukjent i dag.

Bergen havnevesen var det første havnevesen i Norge som ble en interkommunal bedrift: Bergen og Omland Havnevesen (BOH) opprettet i 1990. De fleste større norske havner har benyttet samme modell, den såkalte Bergens-modellen. Arkivene inneholder dokumentasjon på prosessen i forkant. Arkivet etter BOH et av de nominerte arkivene.

Ellers må nevnes en rikholdig tegningssamling av bygninger og anlegg, samt en anseelig mengde havnekart fra 1829 til 1999. I tillegg finnes en stor samling fotografier fra slutten av 1800-tallet til 2003.

Kataloginformasjon/arkivbeskrivelse/arkivreferanse

Arkivmaterialet etter havnevesenet i Bergen er fra flere arkivskapere og inneholder flere arkiver. Søknaden gjelder følgende:

•BBA A-0740 Bergen kommune, Havnestyret, ytterår 1735-1995, 26.72 hyllemeter

Herunder finnes også arkivet etter:

Ø Utdypningskommisjonen i Bergen

•BBA A-0741 Bergen kommune, Havnekassen, ytterår 1754-1971, 3.32 hyllemeter

Herunder finnes også arkivet etter:

Ø Bergen utdypningskasse

•BBA A-0742 Bergen kommune, Havnekontor/havnefogd, ytterår 1754-1971, 99.74 hyllemeter

Herunder finnes også arkivene etter:

Ø Minelosen i Bergen

Ø Nordnes fyr

Ø Bergen havneradio

Ø Bergen sjøflyhavn

Ø Molofyret

•BBA A-0743 Bergen kommune, Havneingeniøren, ytterår 1806-1976, 34.89 hyllemeter

•BBA A-3563 Bergen og Omland Havnevesen, ytterår 1829-2012, 175.59 hyllemeter. I tillegg rundt 50 hyllemeter i en avlevering fra 2013 som fortsatt er under ordning.

Til sammen ca. 390 hyllemeter, ytterår 1735-2012.

I nominasjonen benyttes Bergen havnevesen som en samlebetegnelse for disse arkivskaperne og arkivene.

Visuell dokumentasjon

Ingen vedlegg lastet opp

Kataloginformasjon/arkivbeskrivelse/arkivreferanse

Proveniens (opprinnelse)

Havnevesenet er kommunalt, i det meste av perioden med et visst statlig innslag. Arkivene er avlevert til Bergen Byarkiv i flere omganger, første gang i 1978 og siste avlevering i 2013. Materialet har tidligere vært oppbevart i havnevesenets bygninger samt i kommunale administrasjonsbygg og arkiver for øvrig.

Bibliografi

- Berg, Adolph: Bergens Havnebetjentes Forening 1908-26.april-1933. Bergen 1933
- Fossen, Anders Bjarne: Bergen havn gjennom 900 år I. Bergen 1985
- Haaland, Anders: Bergen havn gjennom 900 år II. Bergen 2005
- Korsvold, Jens: Bergens Havnebetjentes Forening 1908-1958. Bergen 1958
- Standal, Nils: Bergens Havnebetjentes Forening 1908-2008. Bergen 2008

Bergen Byarkiv:

- Artikler på Bergen Byarkivs nettsider og nettbaserte oppslagsverk oVe
- Artikler i Wikipedia
- Fortellinger på Digitalt fortalt

Støtteerklæringer

Bergen Byarkiv har følgende referansepersoner, støtteerklæringer kan innhentes. Arkivene har vært lite brukt, og enkelte referansepersoner kan i hovedsak uttale seg om havnens historie, om dens spesielle karakter i norsk havnesammenheng og om betydningen for bysamfunnet.

- Nils Standal. Havnekaptein i Bergen 1974-79, havnedirektør i Bergen 1979-2000. Forfatter av Bergens Havnebetjentes Forening 1908-2008. Telefon: 951 61 484, epost: nilssta@online.no
- Anders Haaland. Seniorrådgiver ved Museum Vest, avdeling Norges Fiskerimuseum, Bergen. Historiker og forfatter. Forfatter av Bergen havn gjennom 900 år bind II, og forfatter av bind III (1945-2015) som kommer ut til høsten. Telefon: 976 15 005, epost: anders@museumvest.no
- Jo Gjerstad. Forlagsredaktør Bodoni forlag, lokalhistoriker og forfatter. Redaktør for Bergen havn gjennom 900 år bind II. Telefon: 982 33 172, epost: jo.gjerstad@bodoni.no

Støtteerklæring

Ingen vedlegg lastet opp

Juridiske forhold

Juridiske forhold

Hvem eier dokumentarven? Oppgi navn og kontaktinformasjon.

Navn	Bergen Byarkiv
Adresse	Pb. 7700, 5020 Bergen
Telefon	55 56 62 83
E-post	post.byarkivet@bergen.kommune

Hvem forvalter dokumentarven? Oppgi navn og kontaktinformasjon.

Navn	Bergen Byarkiv
Adresse	Pb. 7700, 5020 Bergen
Telefon	55 56 62 83
E-post	post.byarkivet@bergen.kommune

Tilgang

Vil det være faktorer som begrenser offentlig tilgang til dokumentene? Beskriv dem i så fall nedenfor.

Arkivene er ordnet, katalogisert og etikettert, og fritt tilgjengelig for publikum, unntatt den siste avleveringen i 2013 som er under ordning. En liten del personsensitivt materiale er taushetsbelagt. Noen få arkivstykker er sperret på grunn av fysisk tilstand. Disse vurderes digitalisert.

Deler av kartsamlingen og fotosamlingen er digitalisert. To av de eldste møteprotokollene fra havnestyret og utdypningskommisjonen er digitalisert, samt fire losprotokoller fra 1937 til 1947. De digitaliserte arkivstykkene er i all hovedsak presentert på byarkivets nettsider.

Det er pr. dags dato ingen planer om større digitaliseringsprosjekt av hele eller deler av arkivene.

Opphavsrett

Beskriv den opphavsrettslige statusen til dokumentarven.

Det kan være knyttet opphavsrett til et lite antall fotografier, opphavspersonen er i de fleste tilfeller ukjent. Ellers ingen opphavsrett.

Vurdering opp mot utvelgelseskriteriene

Vurdering opp mot utvelgelseskriteriene

Autentisitet

Materialet er originale dokumenter fra arkivene etter Bergen havnevesen. Det er ingen indikasjon på at dokumentene er forsøkt endret eller forfalsket på noe tidspunkt, og alt tyder på at dokumentene er autentiske. Arkivene har vært oppbevart hos arkivskaperne eller i andre kommunale administrasjonsbygninger fram til de ble avlevert til Bergen Byarkiv.

Nasjonal betydning

Arkivene forteller om Norge som sjøfartsnasjon hvor havnen i Bergen har hatt en viktig posisjon som knutepunkt nasjonalt og internasjonalt. Bergen var en ledende internasjonal handels- og sjøfartsby og Norges største og viktigste havneby fra middelalderen og fram til vår tid.

Arkivene viser både hvordan Norge, Bergen havn og havneby har utviklet seg gjennom nær 300 år. Materialet gir innsikt i en sentral kommunal og etter hvert interkommunal etats administrasjon og drift. Videre dokumenteres politiske drøftinger og vedtak i forbindelse med havnen, samt gjennomføringen av disse og av offentlige direktiver og lover.

Arkivene viser havnens betydning for det nære omland og for landet for øvrig, bl.a. i forbindelse med persontrafikk og turisme, med handel og varetransport som Nordlandshandelen, bondehandelen, kvegtransport, sandfart m.m. Arkivene viser også havnens betydning internasjonalt bl.a. gjennom dokumentasjon om turisme, cruiseanløp, et internasjonalt oljevernsamarbeid og andre ulike internasjonale prosjekter.

Arkivene er meget omfattende og tilnærmet helhetlige og komplette med få lakuner, helt fra oppstart og frem til i dag. En mindre mengde materiale fra kontorene i havnevesenets administrasjonsbygning skal ha gått tapt under eksplosjonsulykken på Vågen 20. april 1944. Arkivene kan gi innsikt i hvordan en havn har vært driftet opp igjennom årene og hvilke oppgaver og utfordringer et havnevesen har hatt. Arkivene er derfor unike i landssammenheng og av stor nasjonal verdi, og således en unik og uerstattelig levning.

Tilleggsriterier

Dokumentenes nasjonale betydning må bli bekreftet gjennom ett eller flere av disse kriteriene

Tid

Arkivene etter havnevesenet i Bergen er en samling havnearkiver som er mer helhetlige og går lengre tilbake i tid, helt tilbake til opprettelsen av Bergen havnekommissjon i 1735, enn de fleste andre kommunale havnearkiver i Norge.

Dokumentene strekker seg over en periode på nesten 300 år hvor både hele landet, Bergen havn og Bergen by har vært i stor forandring: Vi kan følge utviklingen fra seil til damp, fra småbåt- og torgtrafikk til pælebrygger, til masseinn- og utførsel til og fra containerhavnen, fra fjordabåtene og amerikalinjene til cruiseskip til Norges største gods- og cruisehavn.

Arkivene belyser virkningene av konjunktursvingninger, av krigshandlinger og ufredstider. Etter annen verdenskrig var Bergen havn den mest krigsskadde havn i landet, og byen har vært preget av flere bybranner. Arkivene beretter om skadeomfang og gjenoppbygging av nye kaiområder, kaiskur, pakkhus m.m., og dokumenterer således vesentlige endringer i en bys fysiske utseende samt gjenoppbyggingen av landet etter krigen.

Bergen havnevesen tok tidlig i bruk ny teknologi og nye metoder. Eksempelvis besatt havneingeniøren ekspertise på bygging av trygge fundamenter på sjøbunnen, noe som resulterte i at etaten også fikk byggeoppdrag som lå utenfor deres ansvarsområde. Havnevesenet var tidlig ute med bruk av nyinnretninger som f.eks. et «8 Hestes Excavator-Damp-Mudderapparat», Roll-on/roll-off anlegg, paraplyskur m.m. Bergen havnevesen var ellers det første havnevesen i landet som ble en interkommunal bedrift, BOH, med bl.a. store oljebaserte virksomheter og en rekke andre industrianlegg.

Sted

Arkivene gir en god beskrivelse av Bergens fysiske utstrekning og utseende. Siden 1735 har havneområdene forandret seg drastisk. Dette gjelder bl.a. utfylling i sjø, oppmudring og endring av den naturlige strandlinjen: fra en by som opprinnelig besto av «mer vann enn land» til slik den fremstår i dag.

Arkivene beskriver også kaianlegg og bygninger som ikke eksisterer lengre eller som ser helt annerledes ut i dag. Eksempelvis hadde havnevesenet ansvar for drift og vedlikehold av havnefjøsset fra 1876 til 1919. Videre er havnevesenets virke i forbindelse med to kommunale innseilingsfyr dokumentert fra 1847 til 1934. Dette er fyr det finnes lite dokumentasjon om utenom havnevesenets arkiver.

Fra 1894 hadde havnevesenet tilsyn med fløttmannstjenesten og de mange fløttmannsstasjonene og -bryggene. Havnevesenet

hadde også ansvaret for ballastplasser og -brygger, for triangelbrygger, moringer og bøyer, for karantenehavner m.m. Selv om disse byggverkene og installasjonene er borte i dag, så kan de gjenfinnes i arkivene.

Arkivene kan således vitne om havnevesenets brede virkeområde generelt i Norge, og de kan gi eksempler på havnebyers endringer når det gjelder fysisk utstrekning, dybdeforhold i sjø, utfyllinger m.m.

Mennesker

Emne og tema

Havnevesenet var en politisk styrt kommunal, nå interkommunal, etat. Materiale fra havnestyret, bl.a. møtebøkene fra 1735 til 1990, dokumenterer politisk styring av havnevesenets virke. Vi kan følge politiske drøftinger, disponeringer, vedtak og gjennomføringene av disse gjennom nær 300 år. Arkivene forteller videre om samarbeid mellom de lokale havnemyndighetene, med offentlige myndigheter på alle nivå, samt med private aktører og andre kommuner.

Perioden er preget av store sosiale, demografiske, teknologiske og økonomiske endringer, og arkivene belyser og hjelper oss å forstå denne utviklingen.

Form og stil

Arkivene inneholder en stor mengde byggetegninger som viser tidstypisk arkitektur av for eksempel pakkhus, tollboder og kaianlegg. Deler av materialet er av en tilnærmet kunstnerisk kvalitet. Det gjelder spesielt tegninger, kart og foto.

Sosial, åndelig eller kulturell verdi

Bergen havn har en viktig historisk verdi, f.eks. i forhold til Hansatiden og Nordlandshandelen. Denne historien er en viktig del av Bergen, Vestlandets og nasjonens identitet. Arkivene etter havnevesenet speiler dette.

Utfyllende opplysninger

Utfyllende opplysninger

Sjeldenhet

Et havnevesen er kanskje en av kyst-Norges viktigste institusjoner. Arkivene etter Bergen havnevesen representerer derfor et viktig og vidt kommunalt og etter hvert interkommunalt ansvars- og virkeområde, og de er tilnærmet komplette og følgelig unike i forhold til omfang, tidsperiode og innhold. Dokumentene viser hvilke oppgaver havnevesenet har hatt til ulike tider og hvilke behov en havneby har og hvilke behov havnemyndighetene har måttet stette.

Integritet

Arkivene er ikke helt fullstendige og noe har gått tapt i branner, krigsskader o.a., men de er likevel i stor grad komplette og omfattende og viser alle sidene ved havnens drift til enhver tid. Arkivene har alltid vært oppbevart av kommunale havnemyndigheter og har beholdt sin autenticitet.

Representativitet

Arkivene dokumenterer en viktig etat og dens funksjoner, samt aktivitetene i havnen i en sentral havneby med omland.

For Bergen var sjøveien den eneste ferdselsåre i århundrer helt til 1900-tallet. I tidligere århundrer har byen hatt en helt spesiell plass mellom de norske kjøpstedene, som sentrum for handel med inn- og utland, som den ledende skipsfartby, som håndverksby med internasjonale kontakter og senere som sentrum for landets nest største industriregion samt som servicesentrum for store deler av Vestlandet. Spesielt kan nevnes Nordlandshandelen som medførte at Bergen havn ble en av de største og viktigste havnene i Nord-Europa fra middelalderen og langt inn i vår tid.

Med tanke på havnens betydning og at arkivene er så omfattende og tilnærmet komplette helt fra oppstart og frem til i dag, gjør dem egnet som representant for arkiver som belyser kystnasjonen Norge.

Konsultasjon og samtykke

Konsultasjon og samtykke

Har dokumentarvens eier(e) og forvalter(e) blitt orientert om og godkjent nominasjonen?

Ja

Vurdering av risiko

Vurdering av risiko

Gi en beskrivelse av i hvor stor grad den nominerte dokumentarven er truet.

Oppbevaringsforholdene i dag er meget gode, men fra eldre tider er det noen få skader i materialet forårsaket av dårlig oppbevaring og slitasje. Noen få arkivstykker er derfor sperret pga. fysisk tilstand. Alt i alt er tilstanden i dag stabil siden klimaet er under kontroll, og den største trusselen vil være bruksslitasje.

Bevaringsplan

Bevaringsplan

Inngår dokumentarven i en bevaringsplan?

Nei

Hvis ja, last opp et sammendrag av bevaringsplanen. Hvis nei, last opp opplysninger om de nåværende bevaringsforholdene og forvaltningen av dokumentarven.

Vedlegg

- Vedlegg_Norges_dok_arv.doc

Resultat og tilleggsinformasjon

Resultatet av nominasjonen og ev. tilleggsinformasjon

Hva ønsker din institusjon å oppnå ved å få dokumenter innskrevet i Norges dokumentarv? Kom med eventuell tilleggsinformasjon som støtter en innskriving i Norges dokumentarv.

Arkivene etter Bergen havnevesen er et overraskende lite benyttet kildemateriale. Vårt formål med å få arkivene innskrevet i Norges dokumentarv er å oppnå et større fokus på disse unike kildene, både blant studenter og forskere, politikere, presse og publikum forøvrig. Økt fokus og oppmerksomhet vil bidra til spredning av kunnskap om havnehistorie og havnedrift, samt om en interkommunal etat som fra dets oppstart og frem til i dag fremdeles er meget viktig for kystnasjonen Norge.

I tillegg kan økt oppmerksomhet føre til ny bruk av kildene, nye spørsmål kan bli stilt og ny forskning settes i gang. Vi håper arkivene kan nyttes i komparativ forskning for andre havnebyer og således belyse kysthistorien generelt. Vi ser også for oss at arkivene skal kunne bli benyttet i andre sammenhenger enn det de ble skapt for. Nye historiske sannheter kan bli etablert og evt. usannheter og feil blir ikke lengre stående uimotsagt.

En innskriving i Norges dokumentarv vil gi arkivene økt status og dermed øke muligheten til finansiell støtte til ytterligere digitalisering og formidling.